

מבט עולמי משווה: גישות להבטחת הזכות למים במדינות שונות

אסף קלטר, האגודה לזכויות האזרח בישראל, דצמבר 2013

1. מים כזכות אדם והאיסור על ניתוק במדינות רבות

בעבר נתפסו המים כמוצר צריכה, אולם בעשורים האחרונים ישנה מגמה הולכת וגוברת של הכרה במים כזכות יסוד. מדינות וגופים בינלאומיים רבים מגדירים כיום את הגישה למים ואת היכולת לרוכשם במחיר סביר כזכות אדם בסיסית.¹

כדי להבטיח את זכות היסוד למים, אימצו מדינות שונות חקיקה האוסרת במפורש על ניתוקם של משקי בית פגיעים מאספקת המים. כך הועברה חקיקה לאומית בבריטניה, בהונגריה, בצרפת, בהולנד, בשווייץ, בפלנדריה שבבלגיה ובדרום אפריקה.²

במדינות רבות נוספות הונהגה מדיניות משפטית, מנהלית, או ממסדית האוסרת דה פאקטו על ניתוקם של אנשים פרטיים מאספקת המים. זהו המצב באוסטרליה, ארגנטינה, אוסטרליה, בלגיה, ברזיל, אירלנד, לוקסמבורג, מקסיקו, ניו זילנד, נורווגיה, ספרד, שוודיה, שווייץ, בריטניה ובאוקראינה.³ גם במדינות אחרות קיימת מגמה לכיוון רפורמות שיאסרו על ניתוקים.⁴

2. מדיניות מים לאומית המיועדת להפחתת ניתוקים וסיוע לאוכלוסיות מעוטות אמצעים

במדינות רבות הונהגה מדיניות מים חברתית, שמטרתה להבטיח גישה למים במחירים סבירים גם לאוכלוסיות חסרות אמצעים כלכליים ולהפחית את מספר הניתוקים מאספקת מים,⁵ כפי שמפורט בטבלאות בעמוד הבא.

טבלה 1 מסכמת את המדיניות במדינות נבחרות ביחס לתעריפי המים וסבסוד משק המים.

טבלה 2 מסכמת את המדיניות במדינות נבחרות לאחר שנצבר חוב מים.

טבלה 1: מדיניות תעריפי מים וסובסידיות במדינות שונות⁶

סובסידיות צולבות משימוש תעשייתי לשימוש ביתי	סבסוד ממשלתי של מחירי המים	כמות מינימום בחינם לכל נפש	הפחתת מחיר המים לאחוז נתון מכלל משקי הבית	תעריף הלוקח בחשבון את גודל המשפחה	תעריף מיוחד למשקי בית מעוטי-הכנסה	תעריף מדורג (עלות מופחתת לכמות צריכה ראשונית)	
	כן ⁷			כן	כן		בריטניה
						כן ⁸	צרפת
	כן ⁹	בפלנדריה		כן	בפלנדריה	כן	בלגיה
				כן	כן		לוקסמבורג
					כן		ספרד
כן	כן ¹⁰					כן	מלזיה
כן ¹³	כן ¹²				כן	כן ¹¹	קולומביה
			כן (5%)		כן		צ'ילה
		כן			כן	כן	דרום אפריקה ¹⁴
				כן	כן ¹⁵	כן	ארה"ב

טבלה 2: מדיניות לאחר שנצבר חוב מים במדינות שונות

מנגנון סולידריות חברתית לסיוע לבעלי חובות	רשות/חברת המים מסייעת ללקוחות עניים בתשלום חובות מים	מחלוקות מיושבות באמצעות בוררות	קבועה בחוק תקופת המתנה בטרם ניתוק	ניתוק מחייב אישור מצד גוף בלתי תלוי	ניתוק מאספקת מים מחייב צו בימ"ש	
כן			[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	בריטניה ¹⁶
כן ¹⁹	כן ¹⁸	כן	כן		כן	צרפת ¹⁷
כן (בבריסל ובוואלוניה)				כן (בפלנדריה)	כן (בבריסל)	בלגיה ²⁰
			[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	לוקסמבורג ²¹
כן						ספרד ²²
						מלזיה ²³
						קולומביה ²⁴
						צ'ילה ²⁵
			[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	[ניתוקים אסורים]	דרום אפריקה ²⁶
כן ²⁹	כן		כן ²⁸			קליפורניה ²⁷

3. סקירה פרטנית של מדיניות המים: צרפת, בלגיה, הונגריה ובריטניה

במערב אירופה נהוגה היום ברוב המדינות מדיניות תמחור מים, שכוללת את העלות המלאה של הפקת המים ואספקתם. מכיוון שב-40 השנה האחרונות גדלו עלויות משק המים והביוב פי חמישה, מדינות רבות הנהיגו הקלות שונות במדיניות התמחור, וקבעו מגבלות על האפשרות לנתק ממים משקי בית שאינם מצליחים לעמוד במחירי המים הגבוהים.

א. צרפת

בצרפת עומדת עלות המים על הרמה הממוצעת למערב אירופה: משקי בית מוציאים על מים בממוצע 434 אירו לשנה, שהם כ-1.25% מכלל הוצאותיהם.³⁰ בקרב משקי בית שחיים בעוני, ההוצאה על המים גבוהה הרבה יותר ביחס להוצאות, ולעתים עולה על 5% מכלל ההוצאות הביתיות. הנתונים מראים, כי המאיון התחתון באוכלוסייה מוציא בממוצע 4.8% מהכנסתו הפנויה על מים,³¹ ולמעלה מחצי מיליון משקי בית בצרפת מוציאים למעלה מ-3% מהוצאותיהם הממוצעות על מים. כל אלו נזקקים להסדרי פריסת חובות על מנת לעמוד בהוצאות המים.³²

העלייה במחירי המים גרמה למשקי בית בעלי הכנסה נמוכה לדחות את תשלום חובות המים שלהם, ולצבור עוד ועוד חובות. הנתונים מצרפת מצביעים על כך שבאזורים שבהם המים יקרים יותר, ישנם יותר משקי בית שלהם חובות בשל מים. סקרי דעת קהל מאשרים כי אנשים שחיים בעוני רואים במים מוצר יקר: שיעור האנשים מקרבים שסברו כי המים יקרים היה גדול ב-50% מהשיעור בקרב אנשים בעלי הכנסות גבוהות יותר.

החוק הצרפתי מכיר במפורש בזכות למים במחיר בר-השגה.³³ אוכלוסיות חסרות אמצעים כלכליים זכאיות לסיוע כספי לתשלום חשבונות מים ולקניית מים במחיר בר-השגה.³⁴ ברמה המחוזית, יש בצרפת "מדיניות סולידריות", המסייעת לבעלי חובות מים באמצעות תרומות מחברות המים ומקרנות של גופי השלטון המקומי (Fonds de la solidarite pour le logement, FSL). ב-2008 קיבלו סיוע בדרך זו יותר מ-60 אלף משקי בית (כ-2% מכלל האוכלוסייה), בעלות של 12 מיליון אירו. תוכנית דומה לסיוע חברתי קיימת גם ברמה המוניציפלית (Centres communaux d'action sociale, CCAS).

צרפת אינה מתירה לחברת מים לנתק משק בית למשך שנים-עשר חודשים לאחר שזה קיבל סיוע באמצעות קרן הסולידריות או למי שנמצא בקשיים כלכליים חמורים.³⁵ בשני מקרים אחרים, בהם הסיבות לאי התשלום היו שונות, אסרו בתי המשפט על ניתוק בשל סיבות אחרות, שהתבססו על חוסר הפרופורציה של עצם הניתוק יחסית לזכות האדם למים.³⁶

לחברות המספקות מים יש לרוב אגף מיוחד לטיפול בחשבונות מים שלא שולמו, אשר דואגים לחבר את הנזקקים לשירותי רווחה. מחלוקות כספיות מיושבות לרוב בבוררות על מנת לחסוך בעלויות. מאידך, בפועל מתירות תקנותיהן של חברות המים לנתק משקי בית מאספקת מים, דבר המפעיל לחץ על בעלי חוב לשלם.³⁷

ברמה האזורית והמוניציפאלית בצרפת, נעשה יותר ויותר שימוש בתעריף פרוגרסיבי (עלות מופחתת לכמות צריכה ראשונית), אולם זה אינו פותר את בעיית המחיר לאוכלוסיות חסרות אמצעים כלכליים, כיוון שמשקי בית לרוב צורכים כמויות דמויות, ולכן אין בכך התחשבות מיוחדת במשפחות שחיות בעוני. תעריף זה עלול גם להיות לרוועץ למשפחות גדולות, במקרים שבהם גודל המשפחה אינו מובא בחשבון.

על אף שבאופן כללי חובות מים הם נדירים בצרפת (רק 0.7% מכלל האוכלוסייה), וניתוקים נתפסים באופן שלילי, עלות המים עדיין גבוהה מאד ביחס להוצאות משקי הבית. הביקורת על השיטה בצרפת טוענת כי התעריפים החברתיים מנמיכים את עלות המים עבור חסרי אמצעים כלכליים מ-4-5% עד 2.4-3% מהכנסתם הפנויה, כלומר ההפחתה קטנה מדי. כמו כן, רק מספר נמוך יחסית של בעלי חובות מים נהנים ממערכת הסולידריות, והמערכת המוניציפלית מסורבלת כיוון שהיא דורשת מהם לבקש סיוע על בסיס פרטני. במקרים שאינם מצליחים לקבל סיוע, נותרת בפני חסרי אמצעים כלכליים רק אפשרות אי-התשלום. על כן, טוענים המבקרים כי המערכת הצרפתית אינה מתמודדת ביעילות עם דאגות של שוויון ויעילות, וכי היא פועלת בעיקר לאחר שכבר נוצר חוב במקום למנוע את היווצרותו.³⁸

II. בלגיה

בלגיה עומד חשבון המים הממוצע למשק בית על כ-480 אירו לשנה.³⁹ על פי החוק הבלגי, אספקת המים היא באחריותם המשותפת של הממשל הפדרלי ושלושת המחוזות של בלגיה – פלנדריה, ולוניה ובריסל.⁴⁰ הממשל הפדרלי קובע את המחיר המרבי לאספקת מים.⁴¹

שלושת המחוזות של בלגיה הנהיגו תעריף פרוגרסיבי ומספקים את הכמות הראשונית של צריכת המים במחיר נמוך יותר. בריסל גם גובה תעריפים גבוהים יותר על שימוש בכמויות מים גדולות. בבריסל ובולוניה נלווה לחשבון המים מס שמטרתו גיוס כסף לקרנות סולידריות לסיוע למתקשים בתשלומי חשבון המים. לבריסל יש קרן סיוע נוספת נפרדת למטרה זו. בפלנדריה משפחות בעלות הכנסה נמוכה, המקבלות קצבאות רווחה, משלמות תעריף מים מופחת.

בית המשפט החוקתי של בלגיה הכיר בשנת 1998 בזכות של כל אדם לאספקת מי שתייה, ואישר את המדיניות של פלנדריה לספק כמות חנינם של מים בסך 15 קוב מים לאדם לשנה.⁴² בהסתמך על כך, אוסרים בתי המשפטי בבלגיה באופן גובר והולך ניתוקים ממים.⁴³ בבריסל זקוקה חברת מים לצו בית משפט על מנת לנתק צרכן ממים בעקבות אי-תשלום. בפלנדריה ספק המים אינו יכול לנתק ללא אישור מצד גוף מוניציפלי מיוחד.

כמו בצרפת, גם בבלגיה מושמעת ביקורת כי השיטה של תעריף פרוגרסיבי אינה מסייעת למשפחות שחיות בעוני במידה מספקת, משום שרוב המשפחות משתמשות בכמויות דומות של מים. בבריסל, עם זאת, המדיניות מעודדת הפחתה בצריכת המים באמצעות תעריף גבוה על צריכה מוגברת. כאמור לעיל, בפלנדריה המדיניות היא תעריף נמוך יותר למשקי בית חסרי אמצעים כלכליים בעבור תשלומי הקבע והצריכה השוטפת. שיטה זו לוקחת גם בחשבון את הרכב המשפחה בעת קביעת שיעור הגבייה.⁴⁴ נראה כי שיטה זו יעילה מן האחרות: 7.6% מן האוכלוסייה נתמכו בעלות נמוכה יחסית, אשר הגיעה ל-3.8% מכלל ההכנסות מכירות המים. עם זאת, מענה זה לבדו אינו פותר את הבעיה, מכיוון ש-32 אלף מתוך 200 אלף משקי בית בעלי הכנסה נמוכה עדיין נזקקים לפריסת תשלומים של חובות המים שלהם.

III. הונגריה

בהונגריה היה ב-2008 מחיר המים לצרכן הביתי \$2.02 דולר ארה"ב לקוב מים, כמחצית מעלות המים בצרפת, בברטיניה ובבלגיה.⁴⁵ שיעור ההוצאה על המים ב-2002 היה 1.5% מההוצאה הממוצעת למשק בית בקרב

ארבעת העשירונים התחתונים, ו-0.08% בקרב העשירון העליון.⁴⁶ עם זאת, בקרב אנשים שחיים בעוני גדלה ההוצאה היחסית ב-36% בתקופה שבין 1992-2003.⁴⁷

בהונגריה אין חקיקה לאומית בנושא מים.⁴⁸ על אף שהיא מחויבת על פי הסכם המסגרת של האיחוד האירופי להנהיג מחירי מים שמבטאים מחיר עלות מלא עד 2015, כיום היא עדיין מסבסדת באופן משמעותי ביותר את מחירי המים. סובסידיות אלה מוזילות את מחירי המים בחמישה עד תשעים אחוזים, בהתאם לתשתיות באזור.⁴⁹ ב-2003, למשל, מימן השיפוי הממשלתי 8.8% מכלל צריכת המים של משקי הבית באזורים בהם מחירי המים יקרים.⁵⁰ כמו כן, נהוגה בהונגריה סובסידיה צולבת, כך שצרכנים תעשייתיים מסבסדים אף הם את המשתמשים הביתיים.⁵¹

ברמה המקומית ניתן סיוע למשפחות החיות בעוני באמצעות תמיכה בניהול חובות,⁵² אולם מכיוון שהרשויות המקומיות הן עניות יחסית, הסיוע שלהן הוא הרבה פחות משמעותי מהמדיניות ברמה הארצית.⁵³ נוסף על כך, בהונגריה אין תעריפי מים אחידים, מה שגורם לפגיעה באנשים שחיים בעוני באזורים מסוימים.⁵⁴ מבחינה מעשית, ניתוק מאספקת מים אינו אפשרי בהונגריה.⁵⁵

הונגריה מייצגת מה שמכונה "כלכלות מעבר", שבהן גל ההפרטה העביר את הבעלות על תאגידי המים תחילה לשלטון המקומי ולאחר מכן למגזר הפרטי.⁵⁶ לא קיים בה עדיין מוסד המפקח ומבקר את תאגידי המים שזה מקרוב קמו, והדבר בעייתי הן בהיבט המחיר (עלויות מחירים, עלויות פרטיות גבוהות יותר) והן מנקודת המבט של ההשקעה בתשתיות המים והביוב, היות שהחברות הפרטיות מחויבות רק לתחזק תשתית קיימת.⁵⁷

מחקר שנערך בנושא הגיע למסקנה כי המגזר הפרטי הגביר את היעילות, אך זאת בסיוע השקעות על ידי המדינה.⁵⁸ עם זאת, הדבר לא הוזיל את תעריפי המים.⁵⁹ מחירי המים נמוכים לכולם, ואינם מוכוונים למשקי בית שחיים בעוני דווקא. ההערכה היא שהצורך בשינוי לאור הנחיות האיחוד האירופי בנושא מחירי המים, יביא לשינויי מדיניות וככל הנראה גם לעליה בתעריפי המים.⁶⁰

IV. בריטניה

הפרטת משק המים באנגליה ובוולס החלה בשנת 1989, וכיום רק חברות פרטיות מפעילות את משק המים בחלוקה אזורית. בעקבות ההפרטה הפכו המים ממשאב לאומי, שכל אדם זכאי לו, למצרך שמחירו נקבע על פי פרמטרים כלכליים. בשנות ה-90 התייקרו תעריפי המים, בעיקר עקב גידול ההשקעה בתשתיות, עד כדי כך ששיעור התייקרות של חשבונות המים מ-1989 עד 2008 היה 42%,⁶¹ ממוצע של 236 פאונד לשנה לממוצע של 340 פאונד לשנה.⁶²

כתוצאה מכך עלה שיעור משקי הבית מרמת ההכנסה הנמוכה ביותר, שחשבון המים שלהם עלה על 3% מהכנסתם הפנויה, באופן ניכר – מ-29% בשנת 2004 ל-34% ב-2011.⁶³ לשם השוואה, ההוצאה הממוצעת למים של כלל משקי הבית באיחוד האירופאי נעה בין 0.2% ל-1.4% מההכנסה הפנויה למשפחה (בעשירון התחתון בשוודיה, בהולנד ובאיטליה שירותי המים עולים 1.1% מהכנסתו הפנויה; בסלובקיה 5.3%; בפולין 9%; בטורקיה 10.3%).⁶⁴

עם התייקרות מחירי המים גדלו בהתמדה שיעור החובות והפיגורים בתשלום. כתוצאה מכך, החלו להתרבות מספר ניתוקי המים כסנקציה על משקי בית פרטיים שלא עמדו בתשלום חשבונותיהם.⁶⁵ בתוך חמש שנים (1989-1994) שולש מספר המנותקים להגיע ל-18,368 משקי בית.⁶⁶ כתוצאה מכך, הוחלט בשנת 1999 על

שינוי מגמה, ובחוק תעשיית המים נקבעו **איסור על ניתוק זרם המים** וכן איסור על התקנת עזרים טכניים להפחתת הזרם בגין אי תשלום חשבון בכל בית שבו מתגורר אדם שזהו ביתו היחיד, או העיקרי, וכן בבתי ספר, בבתי חולים ובמוסדות חוסים. כמו כן, קבע החוק כי **תעריפי המים יאושרו על ידי הרגולטור הממשלתי, ויכללו הגנה על קבוצות פגיעות**.⁶⁷

בשנים האחרונות קבעה רשות המים הבריטית עוד שורה של הוראות לטובת צרכנים המתקשים לשלם את חשבונותיהם, ובהן תעריף מים נמוך ל'קבוצות פגיעות': משקי בית הזכאים לקצבאות קיום שלהם 3 ילדים או יותר, ו/או מתמודדים עם בעיה רפואית התובעת שימוש מוגבר במים במידה ניכרת,⁶⁸ זכאים ל- Government's National WaterSure Tariff, שנקבע כתעריף השווה לממוצע החשבונות באזור השירות של חברה פרטית נתונה, ללא קשר לכמות המים שנצרכה.⁶⁹ 45,236 משקי הבית היו זכאים להנחה זו בשנים 2010-2011, ששיעורה עמד 145 ליש"ט בממוצע לשנה.⁷⁰ הנחה זו ממומנת למעשה על ידי משקי הבית האחרים באמצעות העלאת התעריף הכללי.

ביחס למשפחות אשר אינן נכנסות לקטגוריות אלו נקבעו ההנחיות הבאות:

* חייבים הזכאים לקצבאות קיום זכאים לכך שסכום קבוע ומוגבל ינוכה מקצבתם ויועבר ישירות לטובת חברת המים, עד שיכוסה חובם (Water Direct).

* חייבים אחרים המתקשים לשלם את חשבונותיהם זכאים לאופציות גמישות לפריסת חובות.⁷¹

* נקבעה הנחה מיוחדת בשיעור 50 ליש"ט לצרכנים מדרום מערב אנגליה שבה מחירי המים גבוהים במיוחד (החל מאפריל 2013).⁷²

חברות המים מתמודדות עם החייבים באמצעות הליכים משפטיים ופניה לקרנות צדקה. הטיפול כרוך מבחינת החברה בהוצאות והפסדים – החובות האבודים מגיעים לאובדן של 1.7% בממוצע מההכנסות חברות המים ממשקי הבית.

¹ **האו"ם:** העצרת הכללית ומועצת זכויות האדם קיבלו ב-2010 שורה של החלטות המגדירות את הזכות למים כזכות אדם בסיסית (החלטת העצרת הכללית: Ref. A/64/L.63/Rev.1; החלטת מועצת זכויות האדם: Resolution A/HRC/15/L.14, ראו גם הודעה לעיתונות מטעם האו"ם *UN United to make the right to water water and sanitation legally binding* (2010), הזמינה להורדה כאן: (<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=10403&LangID=E>). מספר ועדות של האו"ם הכירו אף הן בזכות זו (United Nations Committee on Economic, Social, and Cultural Rights, *General Comment 15* (2002) (adopting International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights)), כמו גם אמנות בינ"ל, כמו האמנה לביטול האפליה נגד נשים מ-1979 והאמנה לזכויות הילד מ-1989. לסקירת האמנות והמסמכים הבינ"ל התומכים בזכות האדם למים, ראו: *Right To Water, Advocates for International* (2012, Development), הניתן להורדה כאן: (<http://a4id.org/sites/default/files/user/%5BA4ID%5D%20Right%20to%20Water.pdf>); וכן את המחקר מטעם משרד נציב זכויות האדם (OCHR) של האו"ם על מחויבויות זכויות אדם הנוגעות לגישה שוויונית למים בטוחים ולשתייה ולסניטציה (2007) ותגובת ארה"ב לדין, הנוקטת בעמדה לפיה אין בסיס חוקי לזכות אוניברסלית למים: (www2.ohchr.org/english/issues/water/contributions/UnitedStatesofAmerica.pdf). יש לציין כי תחת חוקי זכויות אדם כפי שהם קיימים כיום ניתוקים אינם אסורים במפורש - *Water law for the Twenty-First Century* (Cullet, Gowland-Gualtieri, Madhav, Ramanathan, eds.) (2010) (255). **האיחוד האירופי:** מסגרת תקנות המים של האיחוד משנת 2000 (EEC 2000/60) יצרה מסגרת לפעולה קהילתית בתחום מדיניות המים, וקבעה כי "מים אינם מוצר מסחרי ככל מוצר אחר, אלא מורשת שיש להגן עליה, לשמור עליה ולהתייחס אליה ככזו", אם כי ראויה לציון העובדה שהושמטה מטקסט זה מדיניות שתאפשר לעניים גישה למים נקיים. Rahaman, Varis, and Kajander, *EU Water Framework Directive v. International Principles Concerning IWRM: the Seven Mismatches* (2002), p. 7, available at: (http://www.euwi.net/files/euwi/niki_tmpphp23UK4Y.pdf). מידע אודות מסגרת תקנות המים של האיחוד האירופי

- ניתן למצוא כאן: <http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework>, ואת נוסח מסגרת תקנות המים והליכי התיקון שבאו לאחר מכן, כאן: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:02000L0060-20090625:EN:NOT>.
- ² חוק תעשיית המים (בריטניה, אוסר על ניתוק משתמשים בשל חוסר יכולת לשלם חובות מים); עבור הונגריה ודרום אפריקה ראו Naren Prasad, Social Policies and Water Sector Reform, United Nations Research Institute for Social Development (2007) (for Social Development) (דן במדיניות רווחה בברזיל, בורקינה פאסו, קולומביה, בריטניה, צרפת, הונגריה ומלזיה); הזכות למים וסניטציה בחקיקה לאומית, <http://www.righttowater.info/progress-so-far/national-legal-resources/>, (מציין שם כי בדרום אפריקה מטיל החוק את נטל ההוכחה על משתמש המים להוכיח את עונו על מנת להימנע מניתוק). רק בשלוש מדינות מסופקות כמויות חובה של מים בחינם: אירלנד (ללא הגבלה), דרום אפריקה (200 ליטרים ליום) וטורקמניסטן (250 ליטרים ליום). Henri Smets, *The Right to Water in National Legislation* 77 (2006), available at <http://www.afd.fr/webdav/site/afd/shared/PUBLICATIONS/RECHERCHE/Archives/Notes-et-documents/27-notes-documents-VA.pdf>
- בנוסף, שלטונות מקומיים מסוימים כגון פריז אסרו על ניתוק משקי בית (בניגוד למשתמשים תעשייתיים) בשל חוסר יכולת לשלם. ראו Henri Smets, *Charging the Poor for Drinking water: The experience of continental European Countries Concerning the Supply of Drinking Water* (2012) <http://www.publicpolicy.ie/wp-content/uploads/Water-for-Poor-People-Lessons-from-France-Belgium.pdf>
- ³ *Water law*, supra n 1; see also *Water: the experience in OECD Countries* 34 (2006), available at <http://www.oecd.org/environment/country-reviews/36225960.pdf>, Henri Smets, *The Right to Water in National Legislation*, supra n. 2, at 88.
- ⁴ *Water law*, supra n 1.
- ⁵ רשימה חלקית כוללת מדינות רבות במספר אזורים: אירופה: בלגיה, בולגריה, צרפת, איטליה, יוון, הונגריה, הולנד, פולין, פורטוגל, ספרד ובריטניה; אמריקה: ארגנטינה, בוליביה, ברזיל, צ'ילה, קולומביה, קוסטה ריקה, מקסיקו, ניקרגואה, פנמה, פרגוואי, פרו, ארה"ב, ונצואלה; אזורים אחרים: אוסטרליה, סין, גאבון, אינדונזיה, מלזיה, מרוקו, מונגוליה, פקיסטן, דרום אפריקה Henri Smets, *Access to Drinking Water at an Affordable Price in Developing Countries* 56 (Options Méditerranéennes : Série A. Séminaires Méditerranéens; n. 88), International Center for Advanced Mediterranean Agronomic Studies (CIHEAM) (2009), available at: <http://om.ciheam.org/om/pdf/a88/00801180.pdf>
- Legal Resources for "Affordability": " (the Right to Water and Sanitation 77 (2nd ed. 2008) http://www.worldwatercouncil.org/fileadmin/wwc/Programs/Right_to_Water/Pdf_doct/RWP-Legal_Res_1st_Draft_web.pdf
- ⁶ הטבלה אינה כוללת מדיניות רווחה המבטיחה רמת הכנסה מינימלית.
- ⁷ מע"מ מופחתת (OECD טבלה 6); Prasad, n.2.
- ⁸ בכמה רשויות מקומיות המשתתפות בתוכנית. *Charging For Drinking Water*, supra n. 3.
- ⁹ מע"מ מופחת על מים. *Charging for Drinking Water*, supra n. 3.
- ¹⁰ באזורים כפריים 2. Prasad, supra n. 2.
- ¹¹ הכמות הראשונה היא חינם. *The Right to Water in National Legislation*, supra n 2, page 84.
- ¹² "קרן הסולידריות וחלוקת הכנסות", המתוארת להלן, היא כמעט אוניברסלית. ראו Prasad, n. 2 at 17.
- ¹³ באמצעות "קרן סולידריות וחלוקת הכנסות" המבוססת על מדרג סוציו-אקונומי של בתים באזור. Prasad, supra n. 3.
- ¹⁴ *The Right to water in National Legislation*, supra n.2; Henri Smets, *L'eau potable a un prix abordable* (2008, p. 129) http://www.economie.eaufrance.fr/IMG/pdf/eau_potable_prix_abordable.pdf.
- ¹⁵ משתנה על פי מדיניות חברת המים הנתונה, עם זאת. ראו http://ftp.cpuc.ca.gov/PUC/water/dwa_low-income_research_paper_112507.pdf, p 43.
- ¹⁶ המידע על בריטניה נלקח מ- *The Right to Water in National Legislation*, supra n. 2, page 85.
- ¹⁷ המידע על צרפת נלקח מ- Prasad, supra n. 2.
- ¹⁸ חברות רבות, אך ייתכן שלא כולן. *Charging the Poor*, supra n. 2.
- ¹⁹ ברמות מחוזיות ומוניציפליות *Charging the Poor*, supra n. 2.
- ²⁰ המידע על בלגיה נלקח מ- Smets, supra n. 13, and the Office of the United Nations Study on Human Rights Obligations related to Equitable Access to Safe Drinking Water and Sanitation, (2007), available at <http://www2.ohchr.org/english/issues/water/contributions/Belgium.pdf>at:
- ²¹ *Right to Water in National Legislation* supra n. 2.
- ²² *Right to Water in National Legislation* supra n. 2.
- ²³ מידע על מלזיה נלקח מ- Prasad, supra n. 2.
- ²⁴ מידע על קולומביה נלקח מ- Prasad, supra n. 2; CIHEAM 2009 study, supra n. 5; *The Right to Water*, supra n. 2. Legal Resources, supra n. 5 at 77.
- ²⁵ מידע על צ'ילה נלקח מ- CIHEAM 2009 study, supra n. 5, Legal Resources, supra n. 5 at 77.
- ²⁶ CIHEAM study, n 5, at 70.
- ²⁷ *The Right to Water in National Legislation*, supra n. 3 (page 84).
- ²⁸ נדרשת תקופת המתנה לפני ניתוק בכדי שהמשתמש יזכה להתראה סבירה והזדמנות לשימוע בטרם ניתוק. תחת תקנות השירותים הציבוריים של קליפורניה, תקנה מס' 11, כל לקוח המבקש סיוע תוך פרק זמן מסוים עם חשבון המים שלו או שלה לא ינותקו והם זכאים לתוכנית תשלומים. ראו: Low-Income Assistance Programs, Seaneen M.

- at ftp://ftp.cpuc.ca.gov/PUC/water/dwa_low-income_research_paper_112507.pdf Wilson, available at: p. 40
- ²⁹ תוכנית הסיוע בתעריף לבעלי הכנסות נמוכות מסייעת ללקוחות שהכנסתם נמוכה מרף מסוים, באמצעות תוכנית תשלום מראש או הנחה במחיר באמצעות חלק מחברות המים. ראו בעמוד 44.
- ³⁰ על פי מחקר של ה-OECD משנת 2009, ("Pricing Water Resources and Sanitation Services"), עלות המים עמדה על 0.7% מההכנסה הפנויה הממוצעת נטו כאן:
- ³¹ CIHEAM study, *supra* n 5 at 64 (Box 1). <http://www.oecd.org/environment/resources/42350563.pdf> p. 19.
- ³² על פי ה-OECD, משק בית המוציא 3-5% מהכנסתו על מים מוגדר כבעל הכנסה נמוכה. ראו גם The Right to Water in National Legislations, 83 (מים נחשבים ככאלה שאינם בני השגה כאשר עלותם יותר מ-3-6% מתקציב משק הבית).
- ³³ Environmental Code, Art. L210-1 (2006).
- ³⁴ Family and Social Action Code, L115-3.
- ³⁵ *Charging the Poor People for Drinking Water*, *supra* n. 7, at page 5.
- ³⁶ François X and the Union Fédérale des Consommateurs d'Avignon v. Société Avignonnaise des Eaux, Tribunal de Grande Instance (District Court) of Avignon, Order No. 1492/95, 12 May 1995; CISE v. Association Consommateurs Fontauliere, Tribunal de Grande Instance (District Court) of Privas, Order No. 9800223, 5 March 1998, in Legal Resources, *supra* n.5 at 300.
- ³⁷ עבור 120 קוב, *Charging the Poor*, *supra* n. 3, table 2.
- ³⁸ CIHEAM study, *supra* n, 5 at 68.
- ³⁹ ראו *Charging the Poor*, *supra* n. 7, table 2. ה-OECD מעריך כי ב-2009, בממוצע, הוציאו משקי בית 0.8% מהכנסתם הפנויה נטו על מים. ראו n. 31 *supra*.
- ⁴⁰ ראו n.5 at p 63 Legal Resources, *supra* n.5 at p 63 (כולל נוסח הצעת התיקון לחוקה מ-2004).
- ⁴¹ *The human right to safe drinking water and sanitation in law and policy – a sourcebook*, WASH United (2012), page 264, available at: <http://waterlex.org/resources/documents/RTWS-sourcebook.pdf>
- ⁴² The Right to Water, *supra* n. 2.
- ⁴³ Legal Resources, *supra* n.5 at p 282.
- ⁴⁴ Legal Resources, *supra* n 5 at 84, 86.
- ⁴⁵ http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/environment/pricing-water-resources-and-water-and-sanitation-services/water-pricing-in-oecd-countries-state-of-play_9789264083608-5-en#page15. For comparison, see http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/environment/pricing-water-resources-and-water-and-sanitation-services/annex-a-taxes-and-levies-in-household-water-bills_9789264083608-7-en#page10. See also *L'eau Potable*, *supra* n. at 115.
- (הסיוע הממשלתי עבור מים הוא גבוה פי ארבעה באופן יחסי מאשר בצרפת ועומד על 5.7 מיליון אירו).
- ⁴⁶ *Social policies and private sector participation in water supply – the case of Hungary*. UNRISD (2007), available at: [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/18F2B180793426D3C12572B300452187/\\$file/Hungary_web.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/18F2B180793426D3C12572B300452187/$file/Hungary_web.pdf), p. 7.
- ⁴⁷ Prasad, *supra* n. 3 at 18.
- ⁴⁸ היא בולטת בהיעדרה מאוספים של חוקים וקווי מדיניות לאומיים המכירים בזכות למין. ראו לדוגמה The human right to safe drinking water, *supra* n. 43. עם זאת, יש לה מדיניות רווחה בלתי רשמית הבאה לידי ביטוי בסובסידיה ממשלתית, כמתואר בפסקה זו.
- ⁴⁹ *Social policies*, n. 46 at 10-11.
- ⁵⁰ *Id.* at 11.
- ⁵¹ *Social Policies*, *supra* n. 45 at 20.
- ⁵² *Social Policies*, *supra* n.46 at 13-14.
- ⁵³ *Social Policy*, *supra* n. 46 at 14.
- ⁵⁴ The Right to Water in National Legislation, *supra* n 2.
- ⁵⁵ Prasad, *supra* n.3. המחקר והתקציר אינם מסבירים מדוע, אולם סביר להניח שהדבר נובע ממחירים נמוכים באופן כללי ומדיניות רווחה מקומית.
- ⁵⁶ Prasad, *supra* n. 3. at 18.
- ⁵⁷ Prasad, *supra* n.3 at 14-15.
- ⁵⁸ *Id.* at iii (summary).
- ⁵⁹ Prasad, *supra* n.3 at 18-19. מחברי המחקר מציעים שלושה הסברים אפשריים: שליטה פוליטית-ממשלתית בשיעורי המס, חברות מים המבקשות פיצוי באמצעות עמלות תחזוקה קבועות, או בחירה בררנית של אזורים בהם עלות הייצור נמוכה.
- ⁶⁰ Prasad, *supra* n.3 at 18.
- ⁶¹ UK Government, Defra – Department for Environment Food & Rural Affairs, Future Water: the Government's Water Strategy for England and Wales, 2008, Chapter 8, para5, p.84 <http://archive.defra.gov.uk/environment/quality/water/strategy/pdf/future-water.pdf>

⁶² Ofwat, Future Water and Sewerage charges 2010-2015: Final Determinations, p. 28

http://www.ofwat.gov.uk/pricereview/pr09phase3/det_pr09_finalfull.pdf

⁶³ UK Government, Defra – Department for Environment Food & Rural Affairs, Water for Life, 2011, Chapter 5, Para 5.5, p. 62 <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm82/8230/8230.pdf>

⁶⁴ Wikipedia, Water Tariff http://en.wikipedia.org/wiki/Water_tariff

⁶⁵ Karen J Bakker, Paying for Water, Water pricing and equity in England and Wales, 2001, pp. 9-11 www.ibcperu.org/doc/isis/7831.pdf

⁶⁶ UK Water privatisation – a briefing, Public Services International Research Unit (PSIRU), February 2001 www.psiru.org

⁶⁷ UK Water Industry Act 1999 <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1999/9/contents>; Consumer Council for Water, Debt Recovery, 2011 <http://www.cwater.org.uk/server.php?show=ConWebDoc.1784>; Bakker, p. 13.

⁶⁸ Defra, Future water, Chapter 8, para 3, p. 75

⁶⁹ Defra, Water for Life, Chapter 5, p. 63

⁷⁰ מדובר בכ-250,000 איש מתוך כ-56 מיליון תושבי אנגליה וווילס ב-2011, כלומר כ-0.4% מכלל האוכלוסייה

⁷¹ Consumer Council for Water, Debt Recovery

⁷² Defra, Draft Water Bill, July 2012, p.13, para 48 <http://www.official-documents.gov.uk/document/cm83/8375/8375.pdf>